«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ <<Էպոսի դերը հայրենասիրության և ազգային արժեհամակարգի ձևավորման գործում>>

Առարկան՝ Հայոց լեզու և գրականություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Լուսինե Չալաբյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Աշտարակի Ն. Աշտարակեցու անվան թիվ1 հիմնական դպրոց

ԱՇՏԱՐԱԿ 2023 թ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....3

Գլուխ 1. Էպոսի դերը հայրենասիրության և ազգային արժեհամակարգի ձևավորման գործում.....6

Եզրակացություն.....15

Օգտագործված գրականության ցանկ.....18

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեման արդիական է նրանով, որ, կապված մեր երկրի այսօրվա քաղաքական իրավիճակի հետ, անհրաժեշտություն է առաջացել դաստիարակել սերունդ, ով կհասկանա և կգնահատի միասնության, ներքին համախմբվածության, ոգեղեն ուժի և իրական հայրենասիրության արժեքը: Երիտասարդ սերնդի հայրենասիրական դաստիարակությունը ներկայիս հրատապ խնդիրներից մեկն է:

Վերջերս աշխարհում տեղի ունեցած մեծ փոփոխություններն առաջին հերթին խարխլում են ազգերի բարոյական արժեքները՝ հայրենասիրությունը, ազնվությունը, խաղաղասիրությունը, փոխզիջումը, փոխըմբռնումը: Եվ այսօր, քան երբևէ, անհրաժեշտ է այդ արժեհամակարգը վերաիմաստավորել, առողջ դատողությամբ և քննադատությամբ կշռադատել, վեր հանել բարձր արժեքները՝ այս սերնդի հոգեբանության մեջ ավելի խորն արմատավորելու հայրենասիրության վեհ գաղափարը:

Չնայած դրան, անցումային շրջանի դժվարությունները չպետք է պատճառ դառնան աշակերտների մեջ հայրենասիրության պակասի, սեփական ժողովրդի ճակատագրի հանդեպ անտարբերության, ոգեղեն ուժի ու կամքի թուլացման համար: Այդ պատճառով էլ անընդհատ պետք է օրինակ դարձնել մեր ազգային հերոսների հայրենանվեր օրինակները, գրական հերոսների ազգային մտածողությունն ու հոգածությունը՝ նրանց ժառանգած հայրենիքը ամուր հայրենասիրությամբ պահելու և փայփայելու համար:

Հայրենասիրություն դաստիարակելը պահանջում է հետևողական, նվիրված աշխատանք, այն չի ձևավորվում միանգամից. դրա ակունքները շատ խորն են. սկիզբ են առնում ընտանիքում, դպրոցում, հասարակական հարաբերություններում, դառնում կայուն որակ և անձի դաստիարակության անբաժանելի մաս ու բնավորության գիծ:

Պետք է հստակ գիտակցել, որ հայրենիքը սոսկ աշխարհագրական միջավայր չէ, այլ հոգևոր արժեքներով հարուստ ու սրբազան անկյուն, որը յուրաքանչյուրինս է: Ուսուցման մեջ միշտ պետք է կարևորվի սովորածը աշակերտի մշտական սեփականություն դարձնելը:

Կրթության համակարգում գրականությունը առանձնահատուկ տեղ և դեր ունի անձի ձևավորման, նրա մտավոր առաջնթացի, վերլուծելու կարողության ,

պատկերավոր մտածելակերպի զարգացման, ինչպես նաև՝ ինքնաճանաչման համար:

Հայոց լեզու և գրականություն դասավանդող ուսուցչի համար առավել կարևոր և առաջնային է ազգային ինքնապահպանության հիմնախնդիրը՝ հայրենասիրությունը, որից ծագում են մնացածազգային արժեքներն ու հատկանիշները: Հայրենասիրության և ազգասիրության ուսուցումն ու դաստիարակությունը դպրոցում պետք է լինի առաջնային: Հայրենասիրությունը բարոյական բաձր արժեք է, որի հիմնական բաղադրիչը սերն է: Հայրենասիրությունը՝ որպես որակ , մարդու մեջ հանդես է գալիս ու մարմնավորում դեպի իր հայրենիքը ունեցած սիրո, նրան ծառայելու ու նվիրվելու պատրաստակամության մեջ:Հայրենասիրությունը և ազգասիրությունը ոչ միայն հայրենիքի, այլ նաև հայրենիքում ապրող ժողովրդի նկատմամաբ սերն ու հարգանքն է: Այսօր ավելի քան երբևէ հայրենասիրությունը դարձել է բարձրագույն արժեք. լինել հայրենասեր և ազգասեր նշանակում է մշտապես աշխատել հայրենիքի բարգավաճման և ժողովրդի բարօրության համար, չխախտել հայրենիքում ընդունված օրենքները, հարգել հաստատված կարգ ու կանոնը, պահպանել ժողովրդի արժանապատվությունը, վերահսկել հայրենիքի անվտանգությունը և չներել նրա նկատմամբ ոտնձգություններ կատարողներին:

Ահա հայրենասիրության վեհ գաղափարի, նրա դերի և նշանակության, ինչպես նաև արժեհամակարգի ձևավորման գործում մեզ օգնության է հասնում է «Սասունցի Դավիթ» էպոսի ուսուցումը 9-րդ դասարանում: 9-րդ դասարանում անցնում ենք «Սասունցի Դավիթ» էպոսից «Սանասար և Բաղդասար. կռիվ խալիֆի դեմ» հատվածը և երրորդ ճյուղից մի քանի հատվածներ՝ «Մանուկ Դավիթը Մըսրում»,«Դավթի և Մելիքի մենամարտը»,«Դավթի մահը»:

Հետազոտական աշխատանքում կներկայացնեմ հայրենասիրությունը՝ որպես բարձրագույն արժեք,ապա կանդրադառնամ կարևոր հարցերին՝ Էպոսն ի՞նչ դեր և նշանակություն ունի հայրենասիրական արժեհամակարգի ձևավորման գործում և հայրենասիրության ու ազգային արժեքները ձևավորող կարևոր գաղափարները որքանո՞վ են արդիական այսօր:

Աշխատանքի նպատակը և խնդիրները: Աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել և ներկայացնել էպոսի դերը հայրենասիրության և ազգային արժեհամակարգի ձևավորման գործում:

Ուսումնասիրվող նպատակին հասնելու համար դրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել էպոսի դերը հայրենասիրության և ազգային արժեհամակարգի ձևավորման գործում,
- ներկայացնել ուսուցման մեթոդների ընտրությունը թեմայի դասավանդման շրջանակներում:

Աշխատանքի մեթոդական և տեղեկատվական հիմքերը: Աշխատանքում առաջադրված խնդիրների լուծման համար մեթոդական հիմք են ծառայել մի շարք հեղինակների կողմից իրականացված հետազոտությունները,

հրապարակված գիտական աշխատությունները և դրանցում ներկայացված տեսակետները:

Աշխատանքի կառուցվածքը և ծավալը: Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, մեկ գլխից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Աշխատանքային տեքստը կազմում է 18 տպագրական էջ:

ԳԼՈՒԽ 1. ԷՊՈՍԻ ԴԵՐԸ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Արժեքային համակարգի նվիրական ու մեծագույն արժեք է հայրենասիրությունը, որը լավագույն կերպով մատուցվում է հատկապես հայոց պատմության և գրականության դասաժամերին: Այն մեծագույն արժեք է, որ հարգանք ու պատկառանք է հարուցում: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ունի հայրենասիրության բարձրագույն արժեք սերմանելու իր մեթոդներն ու ձևերը:

Նոր սերնդի արժեհամակարգի ձևավորման, կրթության և դաստիարակության գործում լուրջ անելիքներ ունի հայոց դպրոցը, որի գերնպատակն է կերտել բարոյական, ազգային արժեքներով օժտված, ազգային նկարագիր ունեցող սերունդ: Այս նպատակն իրագործելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել մանկավարժության ժառանգության ու նրա ժամանակակից փորձն ու մեթոդաբանությունը:

Ժամանակակից դպրոցի կարևորագույն առաքելություններից մեկն էլ երեխայի մեջ իր ազգին բնորոշ բարոյական և հոգևոր արժեքների ձևավորումն ու զարգացումն է: Նրա խնդիրն է պահպանել և փոխանցել այն արժեքները, որոնք ժառանգել ենք մեր նախնիներից, և որը մեր անխառն ինքնատիպությունն է համաշխարհային մշակույթի բազմերանգության ու բազմազանության մեջ:

Ուստի 21-րդ դարի դպրոցում դաստիարակության և կրթական գործընթացի ճիշտ կազմակերպման համար շատ կարևոր են ոչ միայն համամարդկային, այլև հայրենի մշակույթի բարձրարժեք ստեղծագործությունների ուսումնասիրումն ու ուսուցումը: Այդ ստեղծագործություններում արտահայտված են մեր ժողովրդի հոգեկերտվածքը, աշխարհընկալումը, մարդասիրական գաղափարներն ու գալիքի երազանքները:

Հայ ժողովրդի ավանդույթներում է, որ վառ կերպով արտացոլված են մեր ազգի ազգային հավաքական բնույթը, անդրդվելի կամքը, ներքին զորությունն ու հնարավորությունները, ապրելու, վերածնվելու և հարատևելու ունակությունը, ազգերի

պատմության մեջ իր արժանի տեղն ունենալու ձգտումը: Այս ամենն է, որ անհրաժեշտ է ավանդել ժամանակակից էթնոկրին: Այդպես նա պիտի հասնի այն գիտակցության, որ հասարակական կյանքի առաջընթացը պայմանավորված է համախմբվածությամբ, գիտելիքների բարձր մակարդակով ու մշակութային արժեքների ոչ միայն ստեղծմամբ, այլև՝ պահպանմամբ: Սերունդ, որը կկարողանա շարունակել ազգային լավագույն ավանդույթները, աշխարհին ու մարդկությանը ցույց տալ իր մշակութային հարստությունն ու բարոյահոգեբանական արժանիքները[1]:

Հայրենասիրությունը կարելի է ձևակերպել որպես հասարակական կյանքի և պետության բոլոր ոլորտներին բնորոշ առավել նշանակալի, անգերազանցելի արժեքների համակարգ, ինչը հանդիսանում է անձի կարևորագույն հոգևոր սեփականությունն ու բնութագրում է նրա զարգացման բարձրագույն մակարդակը և դրսևորվում ինքնիրացման ակտիվ գործընթացում՝ ի շահ հայրենիքի բարօրության:

Հայրենասիրական դաստիարակությունը, հանդիսանալով անձի համակողմանի զարգացման կարևորագույն հատկանիշներից մեկը, հայրենիքի նկատմամբ աստիճանական և անընդհատ իրագործվող սիրո և հարգանքի դրսևորումն է: Այն ընդունակ է անձի մեջ ձևավորել այնպիսի բարոյական որակներ, ինչպիսիք են սերը և հարգանքը հարազատ քաղաքի, ժողովրդի, ընտանիքի, հայրենիքի պատմության արժանի էջերի նկատմամբ և վերջապես ձգտումը՝ տեսնել հայրենիքը ծաղկուն և բարգավաճ:

Հայրենասիրություն հասկացությունը օրգանական կապի մեջ է տվյալ երկրի պատմության հետ, քանի որ հայրենիքը միայն արդի ժամանակաշրջանի երկիրը չէ, այլ նրա ողջ պատմությունը, նրա մշակույթի, հոգևոր կայացման ընթացքն է, անցյալը, ներկան, ինչպես նաև ապագան:

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար:

Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին: Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից:

Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնց թվում արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը:

Մասնավորապես անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ: Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների:

Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն:

Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն: Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն

ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ[3]:

Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն: Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չգիտակցված՝ վարքի ընդունված կաղապարներն ընդօրինակելու միջոցով:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը տարիքայինն է, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները, վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունների: Արտաքուստ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն:

Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը: Սակայն այստեղ ամենակարևորը մանկավարժների կողմից «աշակերտների մեջ կյանքի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի, ապրած յուրաքանչյուր օրվա համար ուրախության զգացում ապրելու ունակության ձևավորումն է»:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝ ուսումնադաստիարակչական գործընթացի միջոցով:

Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում:

Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները, ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի:

Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասղեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Այժմ փորձենք հասկանալ, թե ինչպես է ձևավորվում ազգային արժեհամակարգը գրականության դասերին: Կրթության զենքը և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը:

Արժեքային համակարգը նախատեսում է, որ դպրոցն ավարտող յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է.

1. լինի հայրենասեր և պատրաստ ծառայելու հայրենիքի պաշտպանության գործին,
2. կարևորի ազգային պետական մտածողություն և գործելակերպ ունենալը և դրսևորի դրան հասնելու ձգտում ու կամք,
3. ունենա ազգային ինքնագիտակցություն,
4. կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը[4]:

Այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է լուծել կրթադաստիարակչական մի շարք կարևոր խնդիրներ.

1. Գաղափար տալ հայ մշակույթի, քաղաքակրթության նրա առաջացման ու զարգացման օրինաչափությունների, առանձնահատկությունների մասին:
2. Ծանոթացնել հայ ժողովրդի մշակութային արժեքներին:
3. Պատկերացում տալ մեր ժողովրդի կյանքի ու կենցաղի, ապրելակերպի ու ավանդույթների, բարքի ու վարքի մասին:
4. Բացահայտել պատմամշակութային գործիչների կյանքն ու գործը:
5. Դաստիարակել խորը հայրենասիրություն, ձևավորել հայրենիքի, ազգային պետության ու ժողովրդի նկատմամբ ազգային արժանապատվություն ու հպարտություն:

Հաշվի առնելով ժողովրդական բանահյուսության, մասնավորապես՝ էպոսի դերն ունշանակությունն ազգային ինքնաճանաչողության գործում, ուսումնասիրության առարկա է դարձել «Սասնա ծռեր» էպոսը:

Հայկական էպոսում արտահայտվել է հայի հավաքական կերպարը՝ իր բոլոր ներքինհակասություններով, սխրագործություններով ու դավաճանություններով, մեծագործություններով ու ազգադավ անտարբերությամբ, օտարամոլությամբ ու անմնացորդ նվիրումի արտահայտություններով:

Էպոսի հերոսների կերպարներում հայ մարդու հոգեկերտվածքի յուրահատկությունները դրսևորվել են դիցաբանական սյուժեների «զգեստավորմամբ», այլաբանական դիպվածներով և ծածկագրված խորհուրդներով, որոնք կարոտ են գաղտնազերծման և բազմակողմանի քննության:

Հայկական էպոսում արտացոլվել են հայոց բարոյական արժեհամակարգի անկյունաքարային գաղափարները, արծարծվել մարդասիրական բազմաթիվ հիմնախնդիրներ, որոնց ուսումնասիրությունն արդիական է ժամանակակից քաղաքակրթական շարժընթացների համատեքստում:

Էպոսում արտացոլված են ազգային ինքնության արքետիպային գծերը, որոնց բացահայտումը կարող է հնարավորություններ ընձեռնել քաղաքակրթական արդի հիմնախնդիրների իմաստավորման, մերօրյա իրականության բազմաթիվ թերիների ախտորոշման և հաղթահարման համար:

Տարբեր գիտություններ հետազոտողներն ընդգծում են էպոսի էական նշանակությունը և ազգային արժեքների ձևավորումն ու պահպանումը՝

փաստելով ազգային ինքնության արդիականացման և նորոգման բարդ գործընթացում այդ հավաքական և բացառիկ ստեղծագործության մեծ դերը:

Հայրենասիրության զգացում դաստիարակելու համար էպոսը հիանալի հնարավորություններ է:

Էպոսի գաղափարական բովանդակության հիմնական առանցքը հայրենասիրությունն ու ժողովրդասիրությունն է, որն իր գեղարվեստական մարմնավորումն է ստացել Սասնա դյուցազունների չորս սերունդների կերպարներում: Սասնա դյուցազունները իրենց մարդկային բնավորության անհատական գծերով հանդերձ, միաժամանակ ստեղծագործող ժողովրդի լավագույն ձգտումների, ցանկությունների և երազանքների մարմնավորումն են և բնութագրվում են հայրենիքին ու ժողովրդին անձնուրաց ու անմնացորդ նվիրվածությամբ: Սանասարն ու Բաղդասարը հիմնադրելով Սասնա բերդը, ապահովում են ժողովրդի անվտանգությունն ու քրտնաթորաշխատանքի անձեռնմխելիությունը: Նրանք, ինչպես նաև նրանց հետևորդները, իրենց գերմարդկային ուժն օգտագործում են ոչ թե սեփական փառքն ու իշխանությունը ձեռքբերելու նպատակով, այլ ի սպաս են դնում ժողովրդի բարօրությանն ու ազատությանը:

Ժողովրդասիրության ու հայրենասիրության փայլուն օրինակ է առյուծաձև Մհերը: Իմանալով, որ երդմնազանց լինելու դեպքում ինքն ու կինը պետք է մահանան, նա դիմում է այդ քայլին, որպեսզի իրենից հետո Սասունն անտեր ու անպաշտպան չմնա: Դավթի կերպարում մարմնավորվել են իրեն ծնող ժողովրդի ազգային հատկանիշները:

Ազատության գաղափարը էպոսում սահման չի ճանաչում, չի պարփակվում իր ժողովրդի շրջանակներով, այլ հնչում է որպես համընդհանուր գաղափար, դառնում սրբություն:

Ահա դրա մեկ օրինակը. Դավիթը քանդում է հոր որսատեղի պարիսպները և ազատություն է տալիս անգամ որսի կենդանիներին: Դյուցազնավեպում ժողովուրդը կյանքի իմաստը տեսնում է խաղաղ աշխատանքի և ազատության մեջ: Ատելությամբ է վերաբերվում թալանով, կողոպուտով ապրողների նկատմամբ: Լայն տեղ է տրվում հնից ժառանգած և հայ ժողովրդի համար ավանդություն դարձած կյանքի երևույթներին, դարերի ընթացքում ձևավորված, նրան հարազատ դարձած, նրա կենցաղի մեջ մտած ազգային սովորություն

դարձած մարդկային հատկանիշներին: Դրանցից են ընտանիքի մեծ նկատմամբ խոր հարգանք ունենալը, նրան ենթարկվելը, անչափահաս ժառանգին հորեղբոր, մորեղբոր կողմից խնամելը, փորձովի մաստնացած մեծահասակ մարդկանց խորհուրդներին հետևելը:

Սասնա դյուցազունները, իրենց մարդկային բնավորության անհատական գծերով հանդերձ, միաժամանակ ստեղծագործող ժողովրդի լավագույն ձգտումների, ցանկությունների և երազանքների մարմնավորումն են և բնութագրվում են հայրենիքին ու ժողովրդին անձնուրաց ու անմնացորդ նվիրվածությամբ:

Հայրենիքի նկատմամբ նույնպիսի պատասխանատվության զգացումով են օժտվածկանայք: Նրանք գեղեցիկ են, զգայուն, խոհեմ, պարկեշտ ու միշտ պատրաստ են իրենց կյանքը զոհելու հայրենիքի ու ընտանիքի համար: Վիպերգի կանայք նաև խիզախ են ու մարտնչող: Հայ ժողովուրդը չի ստորադասել կնոջը տղամարդուց. <<Առյուծն առյուծ է, էգ, թե որձ>>:

Պատմության հոլովույթում օտարերկրյա հզոր ուժերը հաճախ ավերել են մեր երկիրը, ոչնչացրել պատմական հուշարձանները, հոգևոր և աշխարհիկ շինությունները, բայց չեն կարողացել ընկճել հայ ժողովրդի ազատության ձգտող կենդանի ոգին:

Էպոսի արժեքային համակարգի ամենակարևոր գծերից մեկը մարդասիրությունն է, որի համար էլ մեր էպոսը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից ճանաչվեց լավագույն հումանիստական էպոս: ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հատուկ խորհուրդը 1964 թվականին որոշել էր ընտրել աշխարհի լավագույն էպոսներն ու մի քանիսը հրատարակել տարբեր լեզուներով : 130 խստապահանջ բանհավաքներից կազմված հանձնաժողովը նախապատվությունը տվեց <<Սասունցի Դավթին>>, որովհետև. <<հոն կա մարդասիրություն, մարդակերություն չկա>>:

Օտար նվաճողների դեմ սասունցիների մղած պայքարը էպոսում երբեք չի վերածվում քրիստոնյաների և այլակրոնների պայքարի: Ժողովրդական զանգվածները երբեք թշնամանքով չէին ընկալում օտարի կրոնը:

Հայկական էպոսում, եթե նույնիսկ մեջտեղ է գալիս ազգային տարբերությունների հարցը, ապա այն լուծվում է ժողովրդական բարոյակոնության ոգով, թեև, կոչված լինելով լայնորեն ու համոզիչ կերպով պատկերելու թշնամու նկատմամբ տարած հաղթանակը , հերոսական էպոսն

իր կոչումով սուբյեկտիվ է:

Իսկ ֆրանսիացի հայագետ Ֆրեդերիկ Ֆեյդիի գնահատականը հետևյալն է. <<Գլուխս կխոնարհեմ ձյունազարդ Մասիսի առջև՝ ի դեմս նորա՝ հայ հանճարեղ ժողովրդի առջև, որի երբևէ ստեղծած փայլատակումներից է <<Սասունցի Դավիթ>> հավերժազրույցը՝ համաշխարհային ժողովրդական էպոսը>> :

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ալբերտ Էյնշտեյնի այս միտքն եմ ելակետ ընդունել իմ եզրակացությունը գրելու համար.<< Արժեհամակարգի հիմքում ձևավորված մարդն է քաղաքացին>>:

Ուսուցման, կրթության արդյունքում կարևորագույնը մարդու մեջ ձևավորված արժեհամակարգն է: Մեր էպոսն այդ առումով լավագույնս է կատարում իր դերը, եթե այն ճիշտ ու հանգամանորեն է ուսուցանվում: Մեր էպոսը ճչում է կյանքի մասին ու փառաբանում հորդաբուխ, ազատ, հավերժական այդ կյանքը: Մեր էպոսի հերոսականությունն այն բանի մեջ է, որ պաշտպանես սեփական օջախդ: Հերոսականի այսպիսի ընդունումը մարդասիրություն է ենթադրում:Պարտություններ շատ ենք կրել, շատ ենք տրորվել, վիրավորել են մեր ազգային արժանապատվությունը. այսպես կլինի այնքան ժամանակ, քանի դեռ Հայաստանը չի դարձել ուժեղ, ինքնուրույն, կայուն արժեհամակարգ ունեցող երկիր, որտեղ ոչինչ չի սասանի նրա ապրելու, լինելիության, հաղթանակելու և հավերժ հարատևելու կամքը:

Այդ հույսն ու հավատը իր մեջ պահողը մատաղ սերունդն է, ում պետք է դաստիարակել, ոգեշնչել հենց էպոսյան գաղափարախոսությամբ: Մեր արարչագիր էպոսի արժեհամակարգով կրթված ու դաստիարակված սերունդը, ով չի ենթարկվի ամեն տեսակի ազգակործան գայթակղությունների, ով, հակառակ ժամանակի հողմերի ու փոթորիկների, շարունակում է արմատները մխրճած պահել այս դժվար, բայց արարչական հողի մեջ:

Ուսումնասիրությունների և հետազոտությունների արդյունքում հանգել ենք հետևյալ եզրահանգումներին.

- Ամփոփելով հարկ ենք համարում նշել, որ հայրենասիրական դաստիարակությունը, հանդիսանալով անձի համակողմանի զարգացման կարևորագույն հատկանիշներից մեկը, հայրենիքի նկատմամբ աստիճանական և անընդհատ իրագործվող սիրո և հարգանքի դրսևորումն է: Այն ընդունակ է անձի մեջ ձևավորել այնպիսի բարոյական որակներ, ինչպիսիք են սերը և հարգանքը հարազատ քաղաքի, ժողովրդի, ընտանիքի,

հայրենիքի պատմության արժանի էջերի նկատմամբ և վերջապես ձգտումը՝ տեսնել հայրենիքը ծաղկուն և բարգավաճ:

- Հայրենասիրություն հասկացությունը օրգանական կապի մեջ է տվյալ երկրի պատմության հետ, քանի որ հայրենիքը միայն արդի ժամանակաշրջանի երկիրը չէ, այլ նրա ողջ պատմությունը, նրա մշակույթի, հոգևոր կայացման ընթացքն է, անցյալը, ներկան, ինչպես նաև ապագան:
- Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն:
- Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն: Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ:

- Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն: Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով:
- Հաշվի առնելով ժողովրդական բանահյուսության, մասնավորապես՝ էպոսի դերն ու նշանակությունն ազգային ինքնաճանաչողության գործում ուսումնասիրության առարկա է դարձել «Սասնա ծռեր» էպոսը:
- Հայկական էպոսում արտահայտվել է հայի հավաքական կերպարը իր բոլոր ներքին հակասություններով, սխրագործություններով ու դավաճանություններով, մեծագործություններով ու ազգադավ անտարբերությամբ, օտարամոլությամբ ու անմնացորդ նվիրումի արտահայտություններով:
- Էպոսի հերոսների կերպարներում հայ մարդու հոգեկերտվածքի յուրահատկությունները դրսևորվել են դիցաբանական սյուժեների «զգեստավորմամբ», այլաբանական դիպվածներով և ծածկագրված խորհուրդներով, որոնք կարոտ են գաղտնազերծման և բազմակողմանի քննության:
- Հայկական էպոսում արտացոլվել են հայոց բարոյական արժեհամակարգի անկյունաքարային գաղափարները, արծարծվել մարդասիրական բազմաթիվ հիմնախնդիրներ, որոնց ուսումնասիրությունն արդիական է ժամանակակիցքաղաքակրթական շարժընթացների համատեքստում:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ամիրջանյան Յու., Սահակյան Տ., Մանկավարժություն, Երևան, 2001թ.:
2. Գևորգյան Ա., Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցի դաստիարակության գործընթացում,Երևան, 2002 թ.:
3. Մուդրիիկ Ա.Վ., Դպրոցականի անձը և նրա դաստիրակությունը կոլեկտիվում, Երևան, 1986թ.:
4. Ուշինսկի Կ. Դ., Մանկավարժական ընտիր երկեր, հ. 1, Երևան, 1959 թ.:
5. Կ. Դ., Մանկավարժական ընտիր երկեր, հ. 1, Երևան, 1959թ., էջ 94: